

Match vraag en aanbod gehandicaptensport Regio Eindhoven

N.a.v. bijeenkomst buurtsportcoaches en beleid
21 november 2017, Valkenswaard

Caroline van Lindert, Anouk Brandsema & Björn Schadenberg

mulier instituut

Inhoudsopgave

1. Aanleiding
2. Omvang (potentiële) vraag
3. Benaderwijzen en vindplaatsen
4. Sport- en beweegaanbod
5. Conclusies
6. Bijlagen
 - Definitie en omvang beperking
 - Algemene vindplaatsen
 - Motieven en belemmeringen om te (gaan) sporten
 - Sport- en beweegdeelname van mensen met een beperking

1. Aanleiding

- Spor(t)light - het samenwerkingsverband aangepast sporten regio Eindhoven - heeft behoefte aan meer inzicht in de mate waarin vraag en aanbod van gehandicaptensport op elkaar aansluiten.
- **Doelstelling presentatie:**
 - Deelnemers hebben meer inzicht in vraag en aanbod van gehandicaptensport en de match daartussen;
 - Deelnemers weten beter hoe zij zelf data kunnen verzamelen en welke informatiebronnen van belang (kunnen) zijn bij vaststellen match;
 - Deelnemers hebben meer inzicht in behoeften/aanpak sportstimulering gehandicapten en mogelijkheden om match te verbeteren.
- Het blijft een complex vraagstuk: de doelgroep bestaat uit veel kleine groepen (verschillen naar aard en ernst beperking) en beoogde deelnemers hebben diverse ervaringen met sport en bewegen.

Onderzoeksvragen

1. **Waar bevindt zich de (potentiële) vraag naar sport & bewegen van mensen met een beperking?**
 - Volwassenen met lichamelijke beperking (één of meer beperkingen, bewegen, horen en zien)
 - Mensen met een verstandelijke beperking
 - Kinderen met een beperking
2. **Wat zijn benaderwijzen en vindplaatsen?**
 - Mensen met een beperking
 - Mensen met een verstandelijke beperking
 - Kinderen met een beperking (speciaal onderwijs)
3. **Waar zit het sport- & beweegaanbod?**
 - Volwassenen met lichamelijke beperking (één of meer beperkingen, bewegen, horen en zien)
 - Mensen met een verstandelijke beperking
 - Kinderen/jongeren met een beperking
4. **Sluiten vraag en aanbod op elkaar aan?**

Legenda Regio Eindhoven

mulier instituut

Oirschot

Eindhoven

Veldhoven

Heeze-
Leende

Bergeijk

Cranendonck

Valkenswaard

2. Omvang (potentiële) vraag

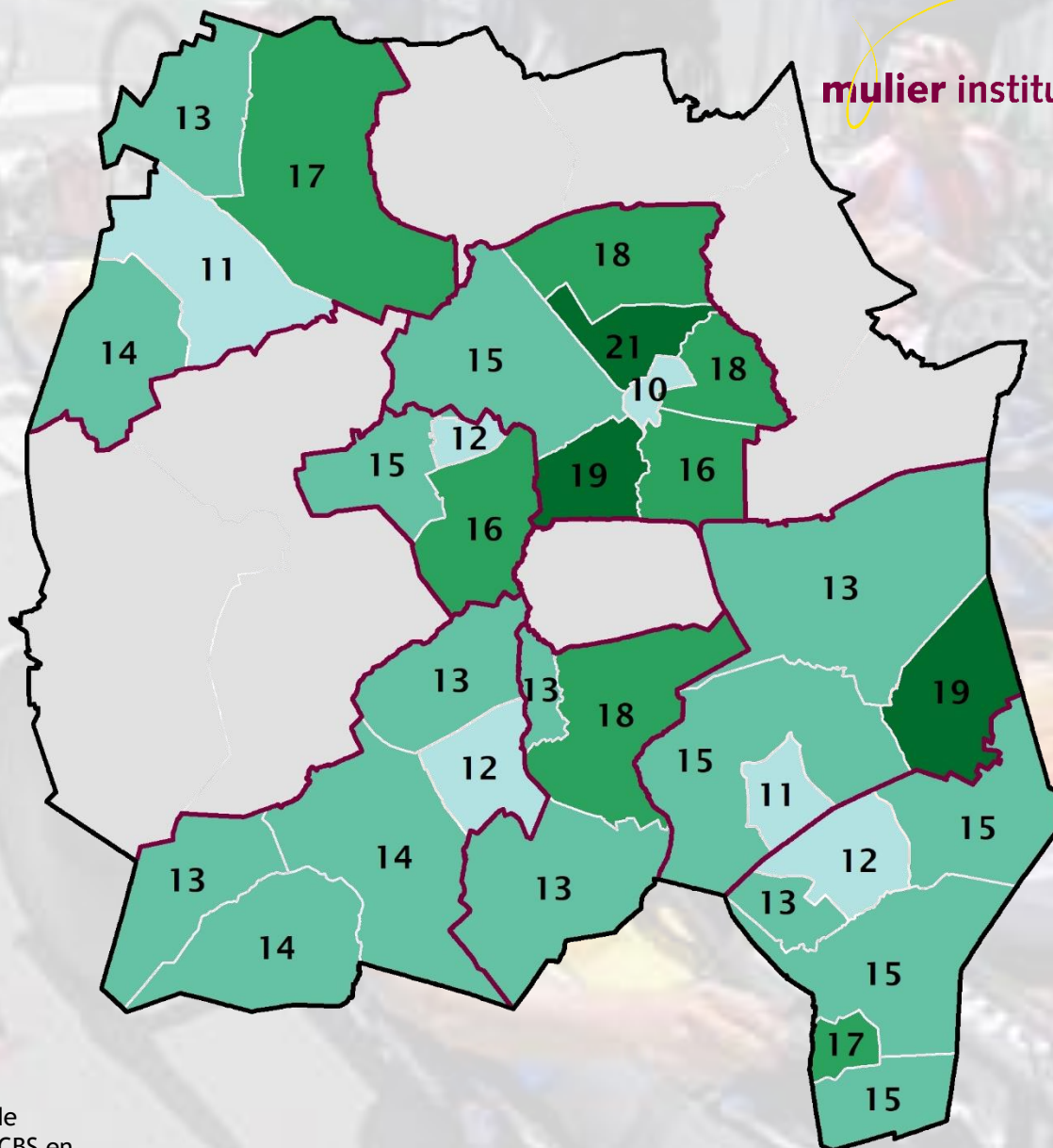
Belangrijk bij omschrijven omvang doelgroep:

- Er is niet één herkenbare groep
- Beperkingen zijn zichtbaar of onzichtbaar
- Het gebruik van wel of geen (mobiliteits)hulpmiddel
- Het hebben van een ziekte/aandoening i.c.m. met beperking
- De beperking is aangeboren of op latere leeftijd ontstaan (door ziekte of ongeval)
- Het wel of niet zelfstandig/thuis wonen
- Verschil in aard beperking: bewegen, zien, horen, begrijpen, ziek, etc.
- Verschil in mate beperking: licht, matig, ernstig

Zie ook [bijlage 1 'Definitie en omvang beperking'](#)

Percentage volwassenen met één of meer beperkingen in horen, zien of bewegen

- 19 jaar en ouder
- Regio Eindhoven gemiddeld 16,6%, 49.000 mensen
- Landelijk gemiddeld 14,8% (Gezondheidsmonitor, 2012)

Bron: SMAP-data RIVM i.s.m. GGD'en; gebaseerd op de Gezondheidsmonitor volwassenen 2012 van GGD'en, CBS en RIVM

10 - 12 13 - 15 16 - 18 19 - 21 procent

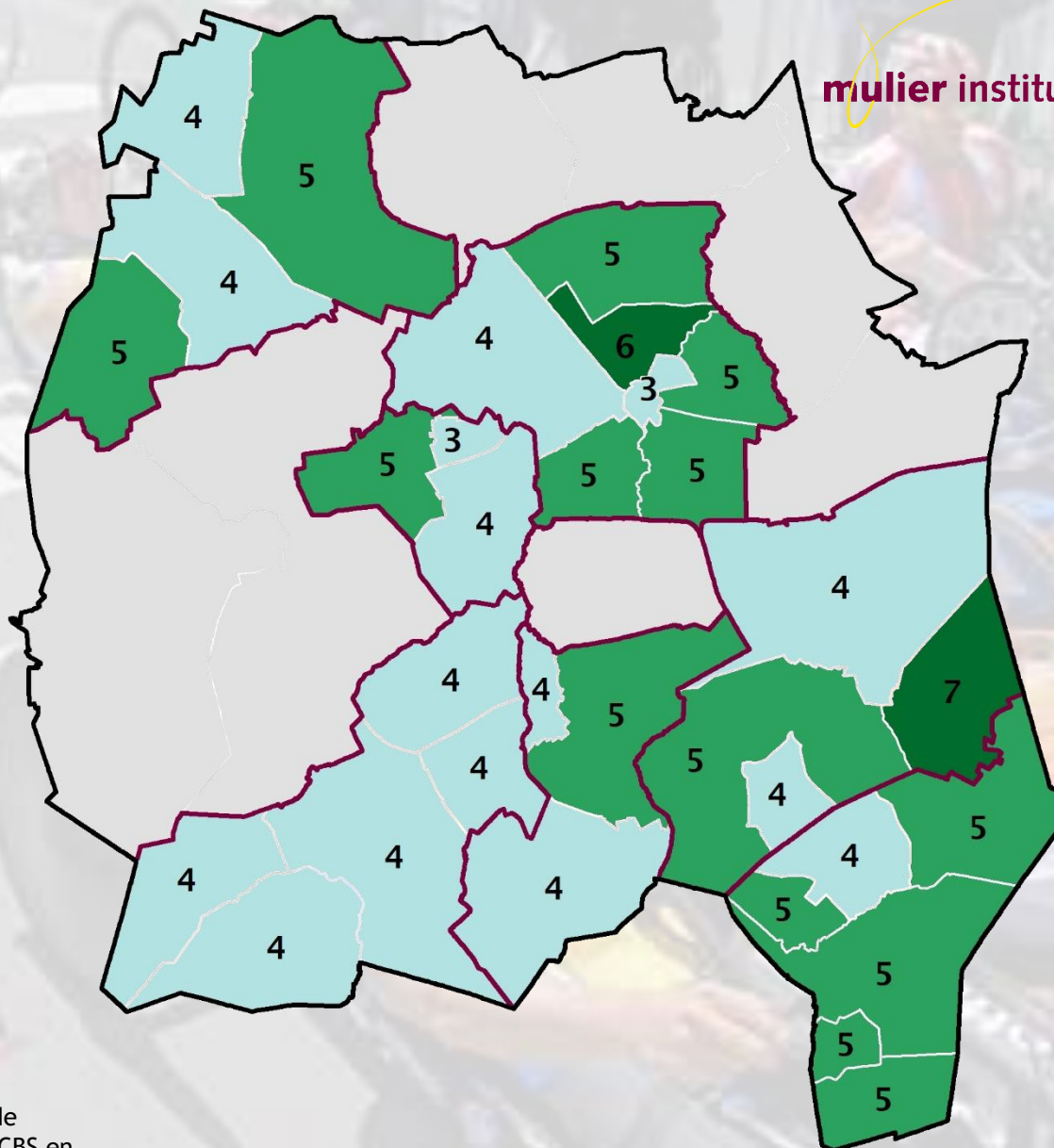
mulier instituut

-

5 - 6 7 - 8 9 - 10 11 - 12 13 - 14 procent

Percentage volwassenen met een gehoorbeperking

- 19 jaar en ouder
- Regio Eindhoven gemiddeld 4,7%, bijna 14.000 mensen
- Landelijk gemiddeld 4,2% ([Gezondheidsmonitor, 2012](#))

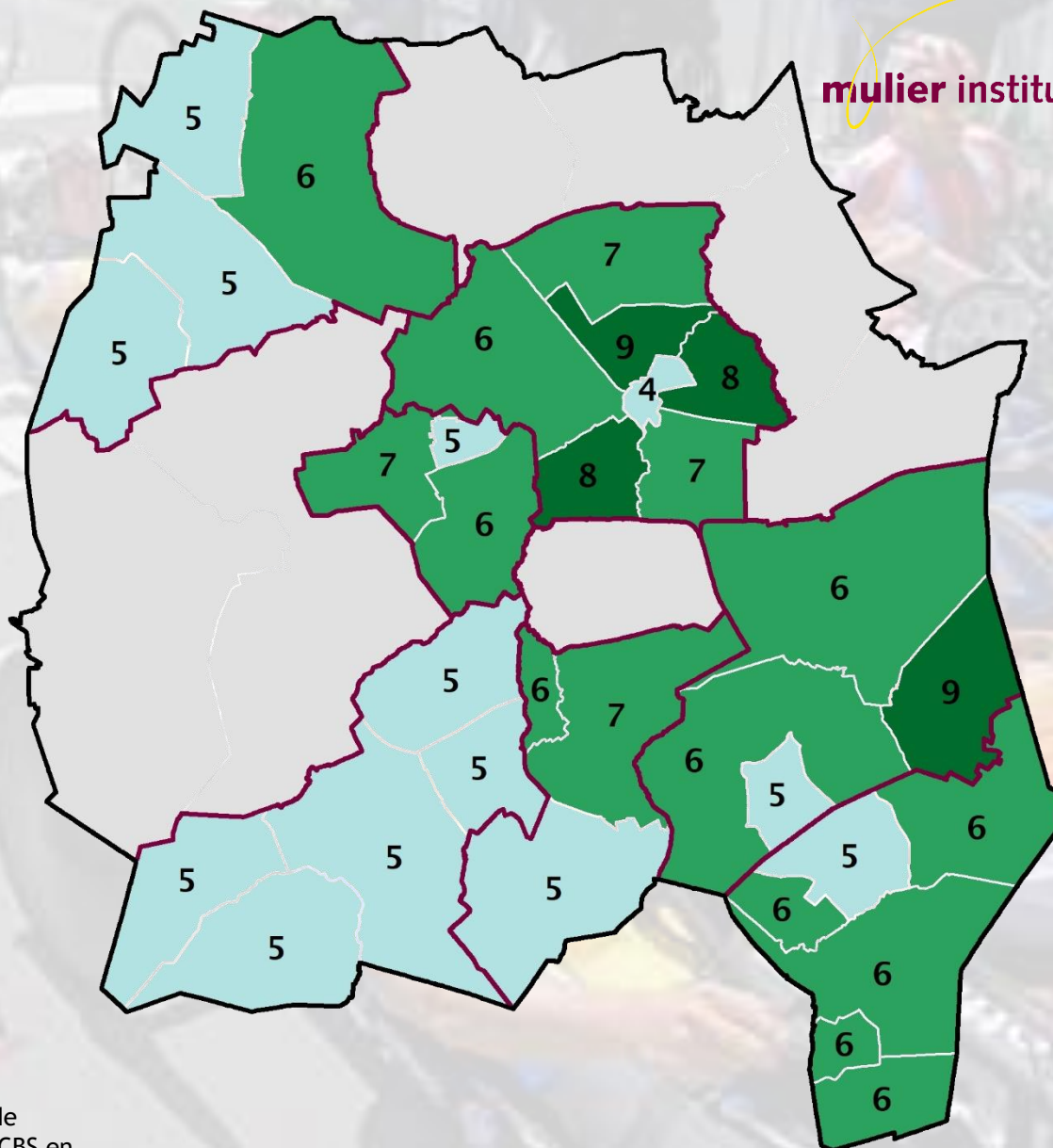

Bron: SMAP-data RIVM i.s.m. GGD'en; gebaseerd op de Gezondheidsmonitor volwassenen 2012 van GGD'en, CBS en RIVM

3 - 4 procent 5 procent 6 - 7 procent

Percentage volwassenen met een gezichtsbeperking

- 19 jaar en ouder
- Regio Eindhoven gemiddeld 6,8%, bijna 20.000 mensen
- Landelijk gemiddeld 5,7% (Gezondheidsmonitor, 2012)

Bron: SMAP-data RIVM i.s.m. GGD'en; gebaseerd op de Gezondheidsmonitor volwassenen 2012 van GGD'en, CBS en RIVM

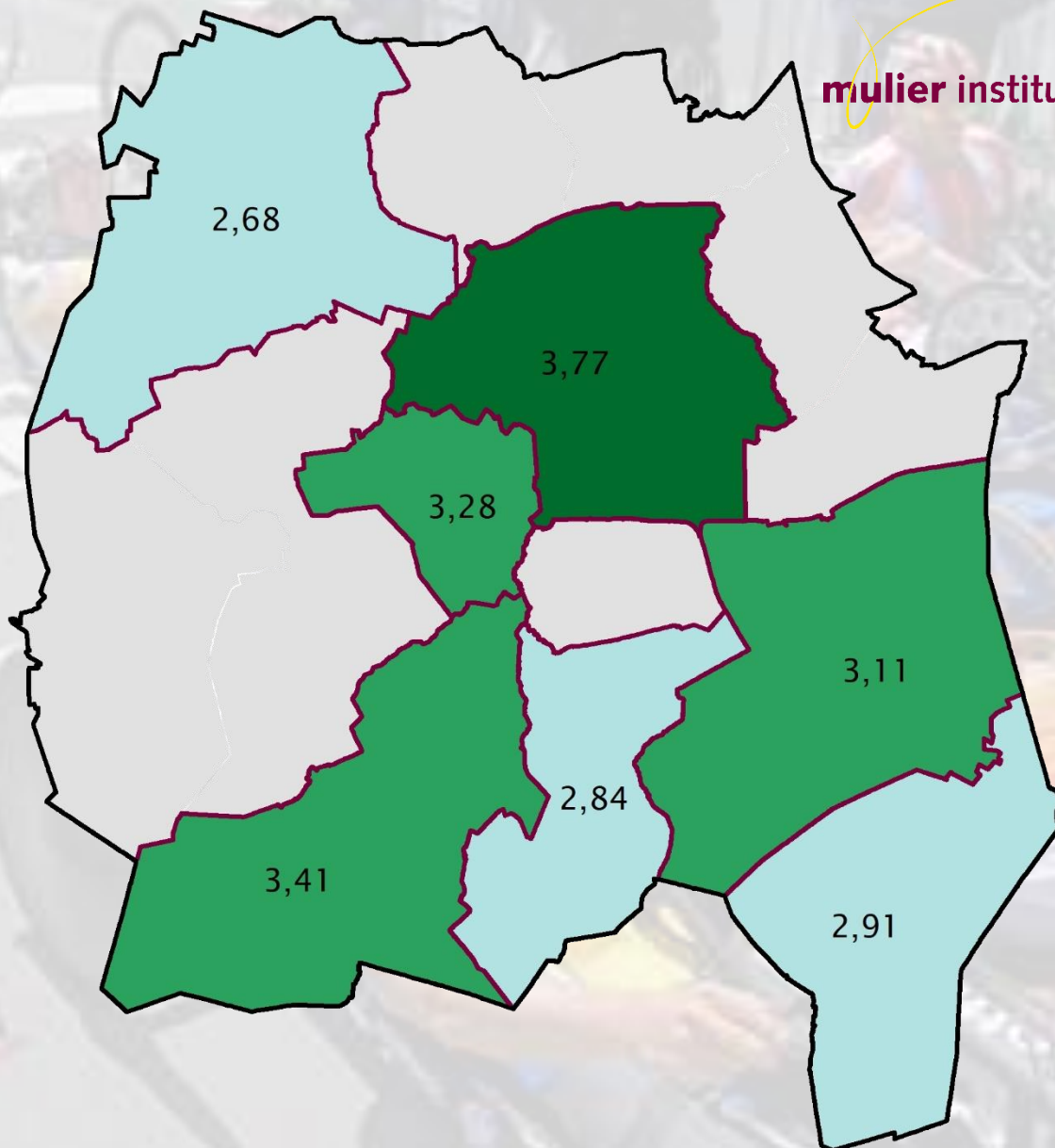
4 - 5 procent 6 - 7 procent 8 - 9 procent

Percentage volwassenen met een verstandelijke beperking

- **Prevalentiecijfer:** 0,85% van de Nederlandse bevolking heeft een verstandelijke beperking ($IQ < 70$).
Waarvan:
 - 48% licht verstandelijke beperking ($IQ\ 50-70$) = 74.000 mensen
 - 52% matig tot ernstige verstandelijke beperking ($IQ < 50$) = 68.000 mensen
- Ongeveer 1,4 miljoen mensen zijn zwakbegaafd ($IQ\ 70-85$) en hebben vorm van ondersteuning nodig
- **Totaal inwoners regio Eindhoven:** 372.096 mensen
- **Naar schatting:** 3.163 inwoners met verstandelijke beperking
 - 1.518 mensen met licht verstandelijke beperking ($IQ\ 50-70$)
 - 1.645 mensen met matig tot ernstige verstandelijke beperking ($IQ < 50$)

Omvang kinderen met een beperking

- Regio Eindhoven gemiddeld 3,5%, 2.400 kinderen
- Landelijk gemiddeld ongeveer 3,5% (Kinderen in Tel, 2016)
- In het schattingsmodel zitten zowel kinderen met een lichamelijke als verstandelijke beperking

Bron: Kinderen in Tel (2016, cijfers uit 2015). Dit percentage betreft een schatting, waarbij kinderen met gedragsproblematiek niet zijn meegenomen

■ Minder dan 3,0 procent ■ 3,0 - 3,5 procent ■ Meer dan 3,5 procent

Conclusie omvang vraag

- De gemeente Eindhoven heeft het hoogste percentage mensen en kinderen met een beperking van regio Eindhoven;
- In de wijken E4, E3 en HL4 komen percentueel de meeste mensen met een lichamelijke beperking voor. Dit aandeel ligt het laagst in de wijken E1, VH2, O4, HL3 en C5;
- In gemeente Bergeijk komen relatief weinig mensen met een (lichamelijke) beperking voor, gevolgd door de gemeenten Oirschot en Valkenswaard;
- Van mensen met een verstandelijke beperking op wijkniveau zijn geen data bekend;
- Aandeel kinderen met beperking in regio Eindhoven is regionaal gelijk aan landelijk.

3. Benaderwijzen en vindplaatsen

Algemene vindplaatsen

- **Kinderen met beperking**
 - Speciaal onderwijs
 - Jeugdgezondheidszorg
 - Jeugdzorg
- **Mensen met verstandelijke beperking**
 - Logeerhuizen (voor vakanties)
 - Woonvoorzieningen (grootschalig en kleinschalig)
 - Dagbesteding
 - GGZ-instellingen
 - Verpleeg- en verzorgingshuizen (bijvoorbeeld ouderen)

- **Mensen met lichamelijke beperking**

- Instellingen als dagverblijven en -bestedingen
- Revalidatiecentra/ oefentherapiepraktijken
- Woonvoorzieningen
- Sportloketten
- Verpleeg- en verzorgingshuizen

Benaderwijze

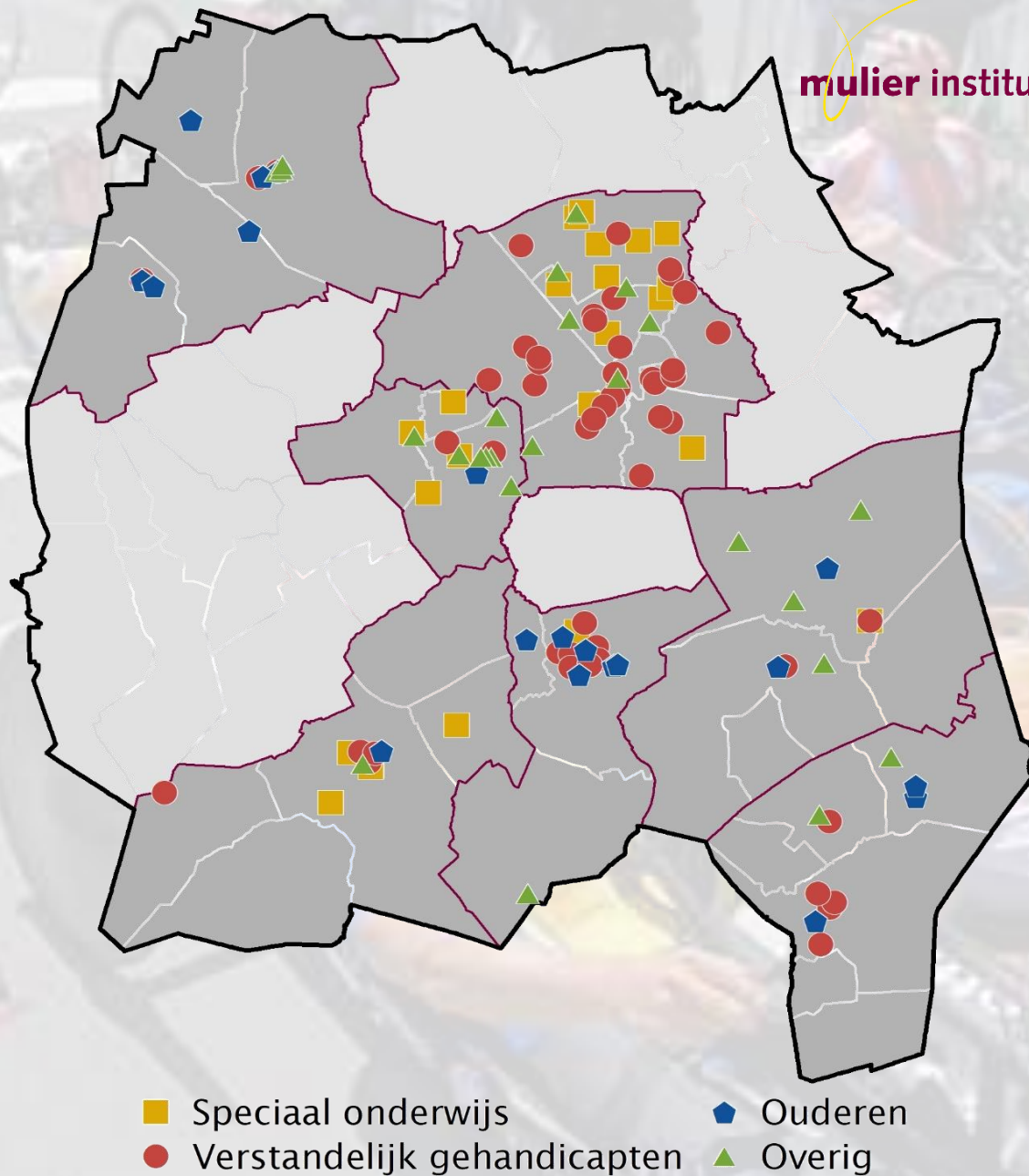
- Nulde- en eerstelijnszorg (huisartsen, MEE, sociale wijkteams, fysiotherapeuten en buurtsportcoaches)
- Instanties die uitleen van hulpmiddelen regelen (regelen van een rolstoel, blindengeleidestok, etc.)
- Regelingen waar mensen gebruik van maken (Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) & Wet langdurige zorg (Wlz).

Zie ook [bijlage 2 'Algemene vindplaatsen'](#) voor meer concrete vindplaatsen en websites.

Zie ook www.zorgkaartnederland.nl

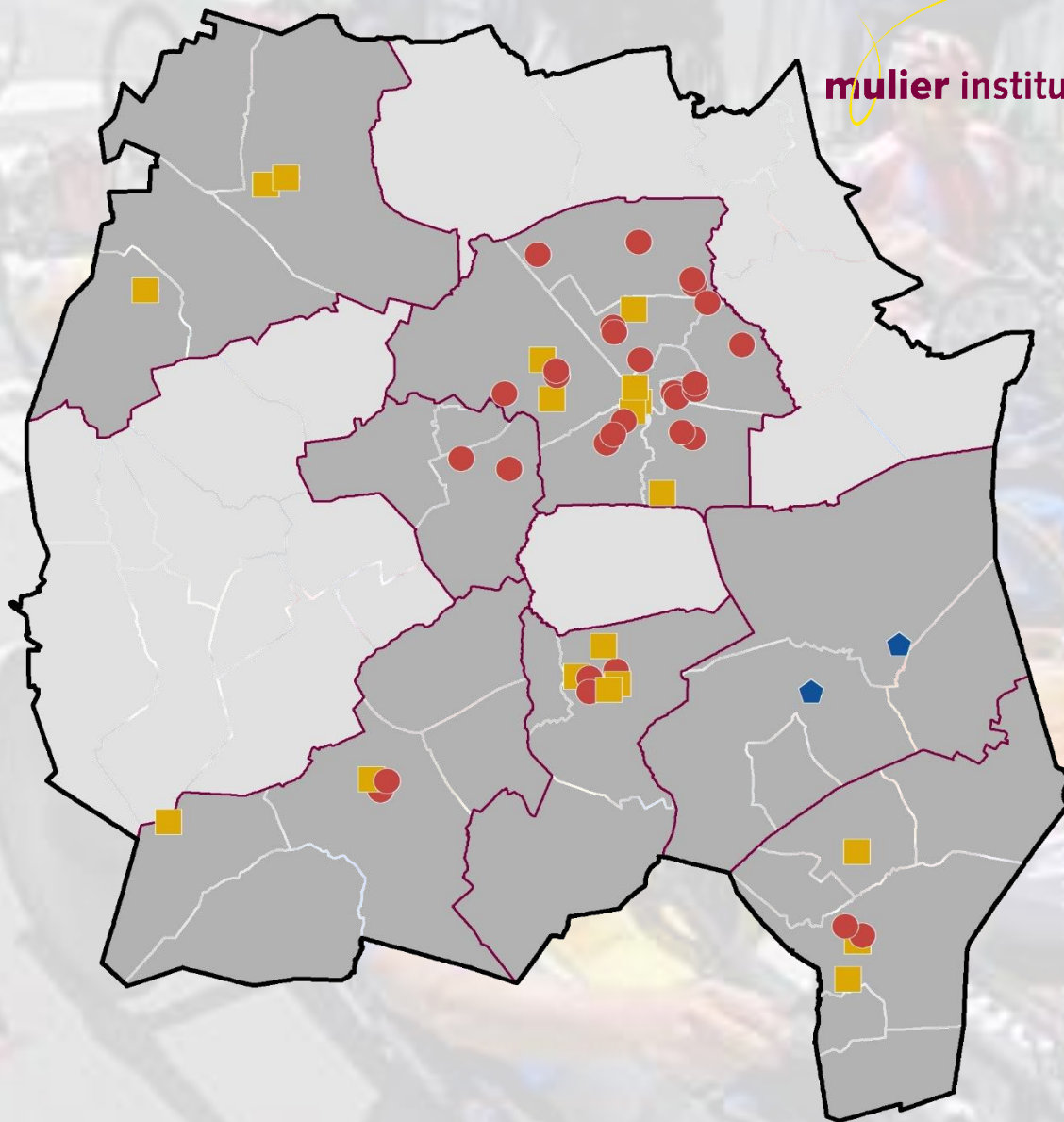
Vindplaatsen van mensen met een beperking

- Gemeente Eindhoven heeft meeste locaties voor doelgroep
- Speciaal onderwijs en instellingen voor verstandelijke beperking meest aanwezig in regio
- Overige locaties zijn vooral dagbesteding, zorgboerderijen of welzijnsorganisaties
- In gemeente Oirschot zijn de minste locaties

Vindplaatsen van mensen met een verstandelijke beperking

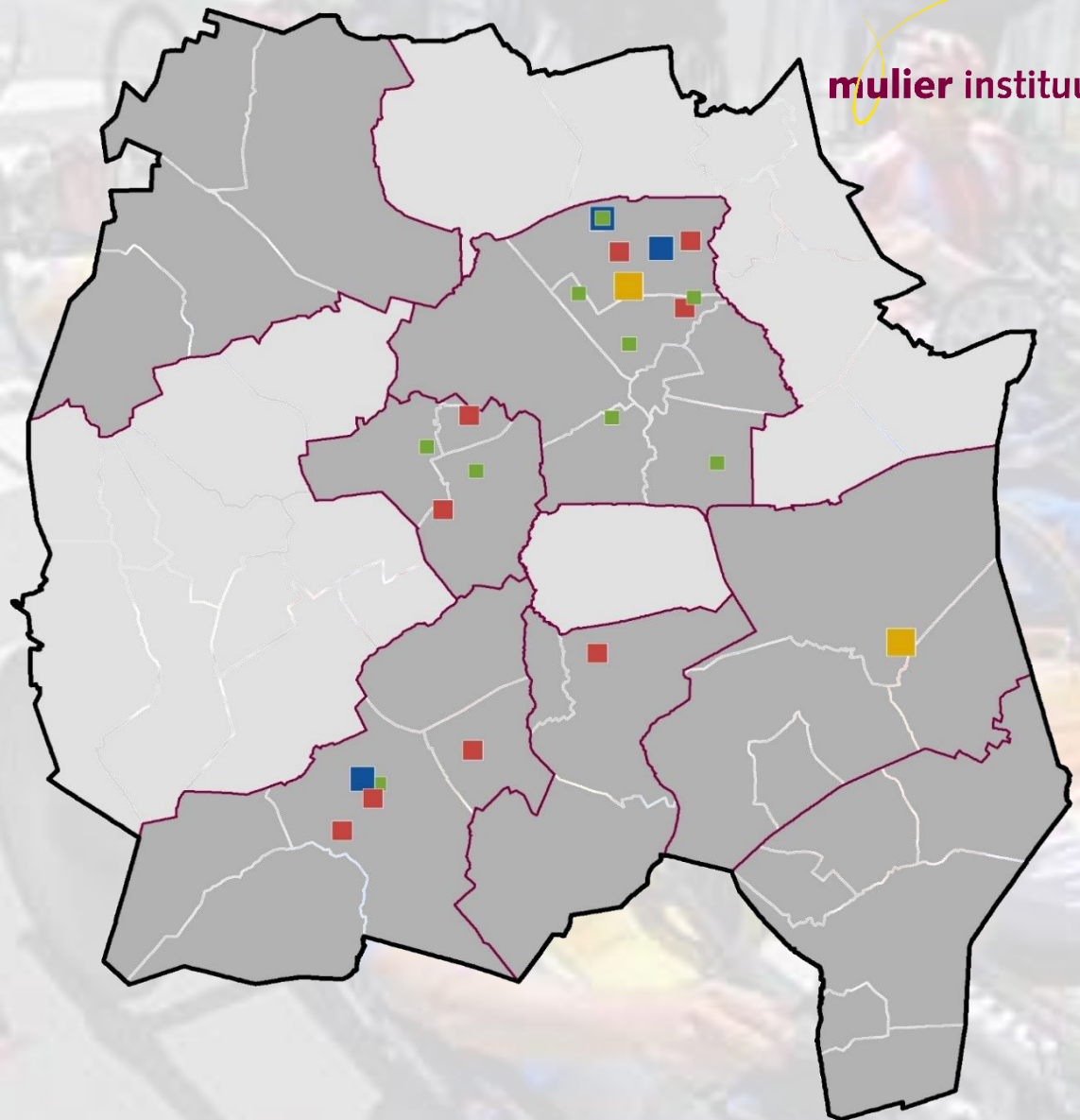
- 54 locaties in de regio, waarvan 34 kleinschalige woonlocaties, 13 dagbestedingen en 5 vrije tijdsbestedingen
- De meeste locaties zitten in gemeente Eindhoven en wijk VW1

■ Vrije tijds- of dagbesteding ● Woonlocatie ◆ Overig

Vindplaatsen van het speciaal onderwijs

- 24 scholen in de regio, waarvan 15 so-scholen, 3 vso-scholen, 1 so- en vso-school en 5 onbekend
- Totaal 3.569 leerlingen, gemiddeld heeft een school 155 leerlingen
- Meeste locaties in wijk E5 en B1
- In gemeenten Oirschot en Cranendonck geen speciaal onderwijs, tevens daar laagste aandeel kinderen met een beperking.

■ Minder dan 100 ■ 200 tot 300
■ 100 tot 200 ■ 300 leerlingen of meer

Conclusie vindplaatsen

- Niet alle mensen met een verstandelijke beperking wonen in een instelling. Zij kunnen ook thuis of zelfstandig wonend zijn, daar is minder goed zicht op;
- Gemeente Eindhoven heeft veruit de meeste vindplaatsen (zowel voor kinderen als voor verstandelijke beperking);
- Er zijn verbanden te zien tussen de hoeveelheid of grootte van de vindplaatsen en het aandeel mensen met een beperking in de gemeente. Op wijkniveau valt dit niet te zeggen;
- Vaak clustering van vindplaatsen, met name bij woonlocaties en dagbestedingen;
- Leerlingen van het speciaal onderwijs komen ook buiten de regio Eindhoven, waardoor zij niet altijd een doelgroep zijn voor het eigen sportaanbod.

4. Sport- en beweegaanbod

- Maar weinig sportaanbieders bieden meer dan één sport aan;
- Het meeste sportaanbod zit in de gemeente Eindhoven;
- Vooral aanbod voor een beperking in bewegen.

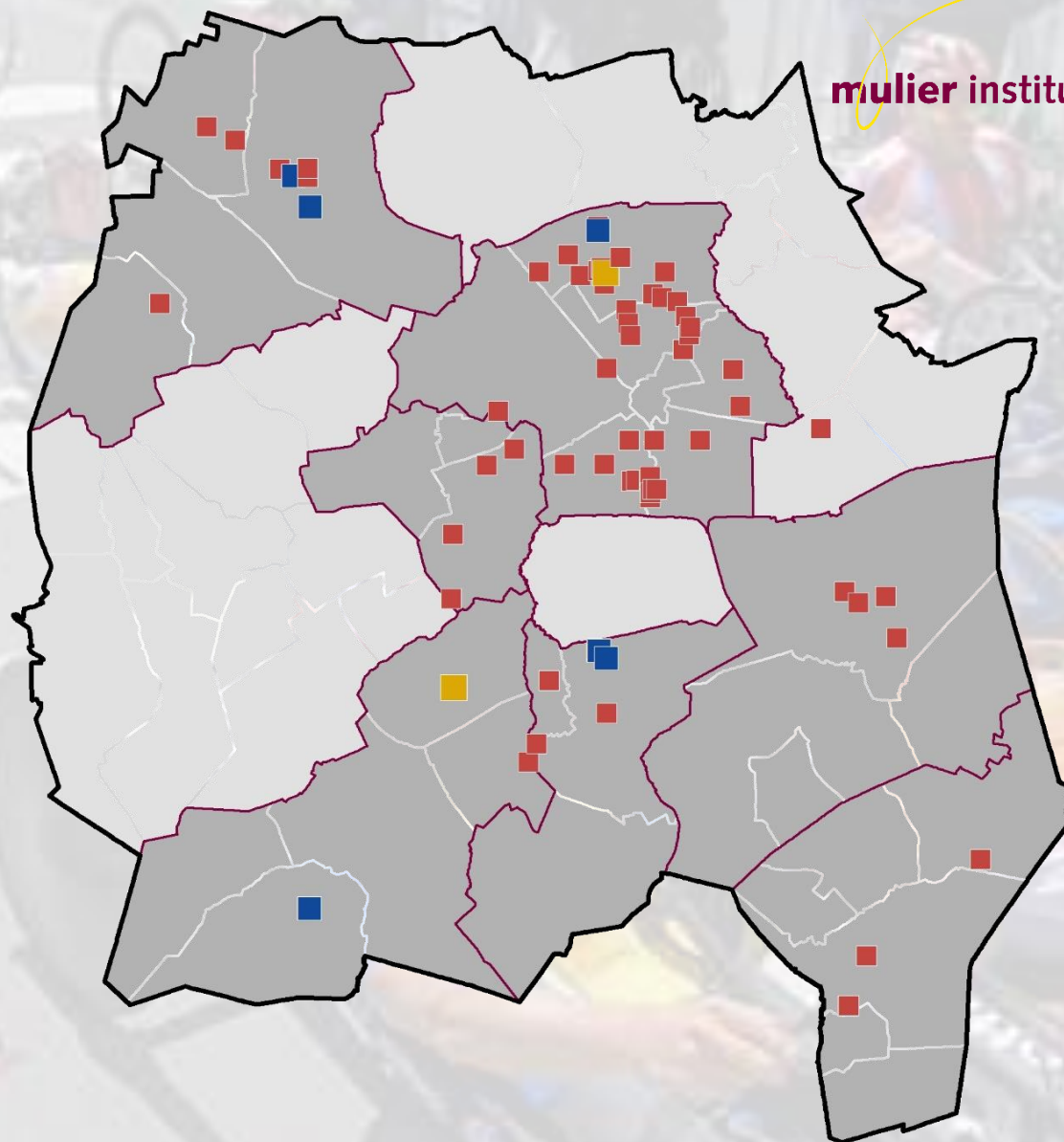
Zie ook [bijlage 3 'Motieven en belemmeringen'](#) en [bijlage 4 'Sport- en beweegdeelname'](#).

Sport- en beweegaanbod regio Eindhoven

mulier instituut

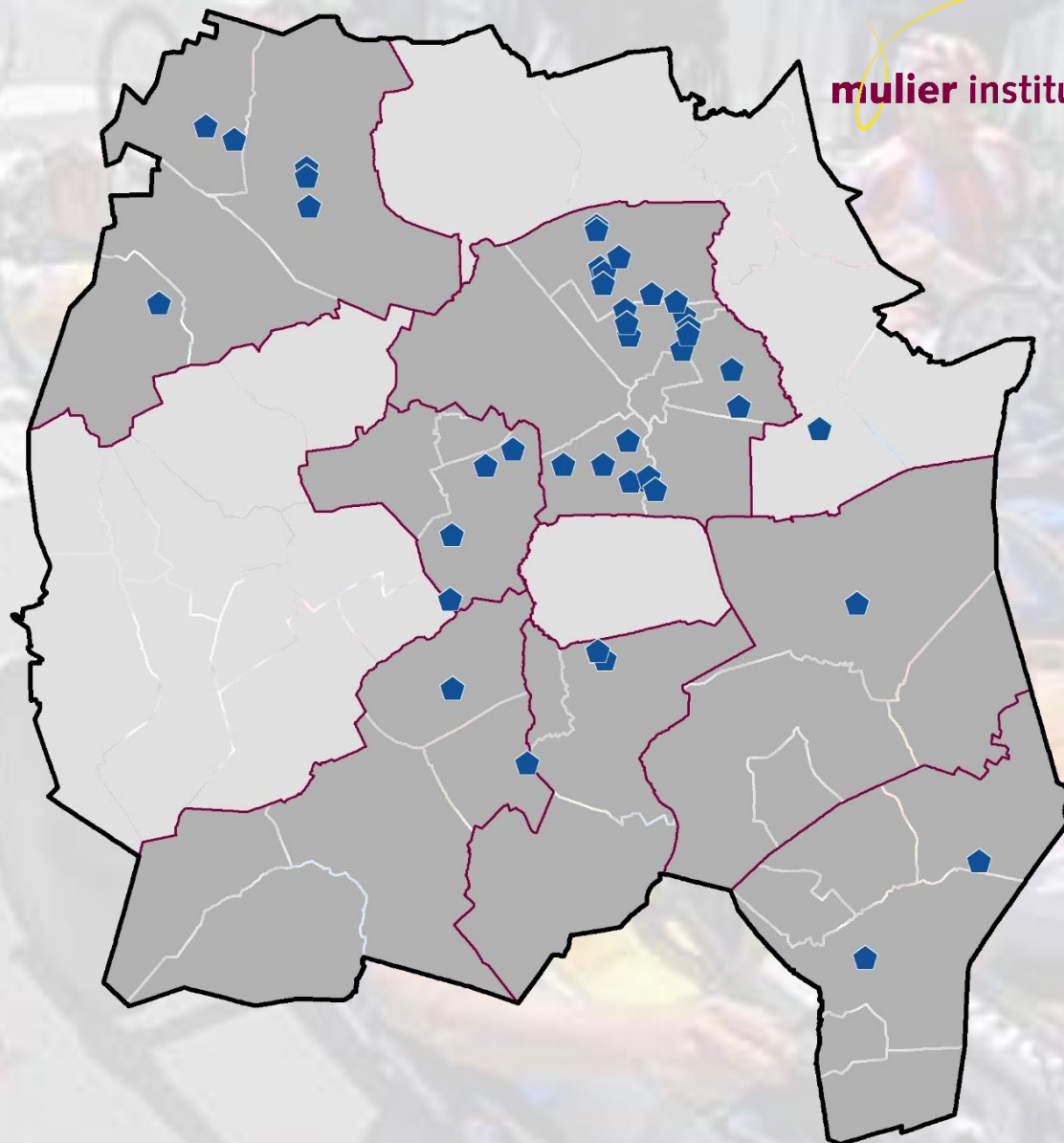
- In totaal 81 sport- en beweegaanbieders in regio, waarbij enkele aanbieders op dezelfde locatie zitten;
- In totaal zijn er 42 aanbieders voor kinderen, 59 voor jongeren, 50 voor volwassenen en 53 voor senioren.
- Meeste aanbod voor motorische beperking (45), gevolgd door aanbod voor verstandelijke beperking (41), chronische aandoeningen (37) en autisme (35).

■ Eén ■ Twee ■ Drie sportaanbieder(s)

Sportaanbod voor mensen met motorische beperking

- In totaal 45 sport- en beweegaanbieders in regio*

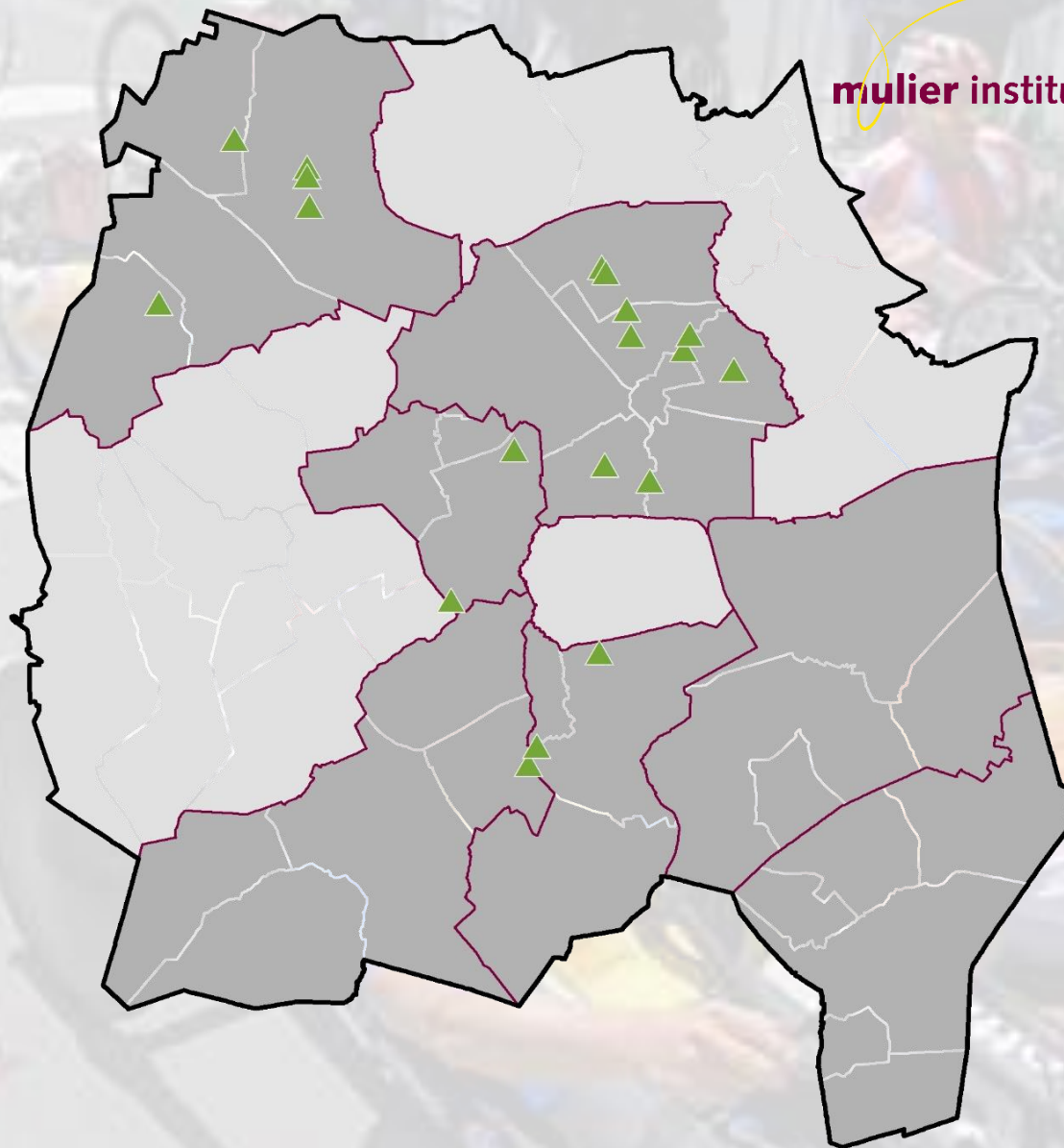

* Sommige aanbieders zitten op dezelfde locatie, deze zijn aangegeven met één symbool. Hierdoor kan het aantal aanbieders op de kaart iets lager uitvallen.

◆ Sportaanbod voor mensen met een motorische beperking

Sportaanbod voor mensen met een gehoorbeperking

- In totaal 19 sport- en beweegaanbieders in regio*

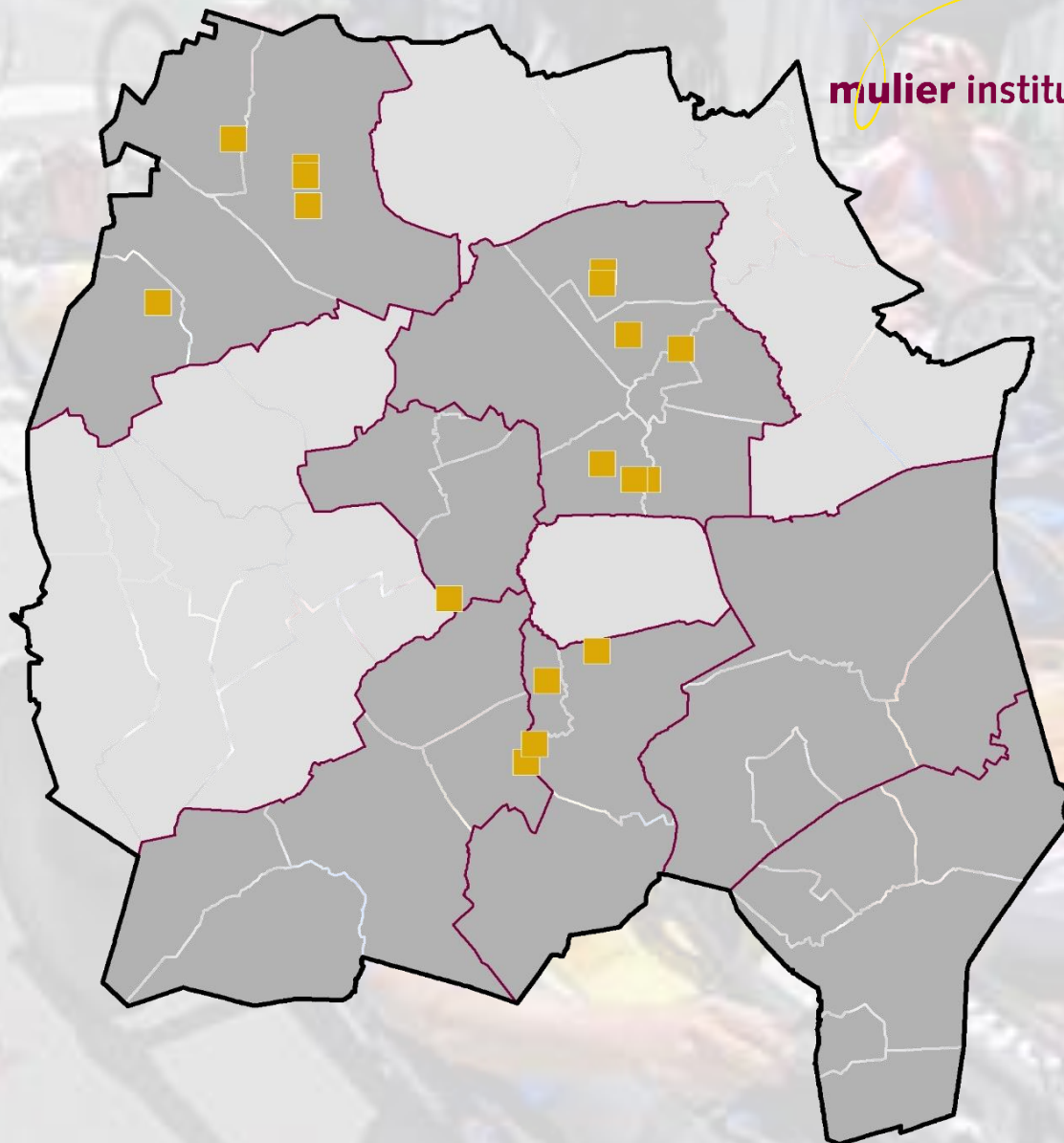
* Sommige aanbieders zitten op dezelfde locatie, deze zijn aangegeven met één symbool. Hierdoor kan het aantal aanbieders op de kaart iets lager uitvallen.

▲ Sportaanbod voor mensen met een auditieve beperking

Sportaanbod voor mensen met een gezichtsbeperking

mulier instituut

- In totaal 18 sport- en beweegaanbieders in regio*

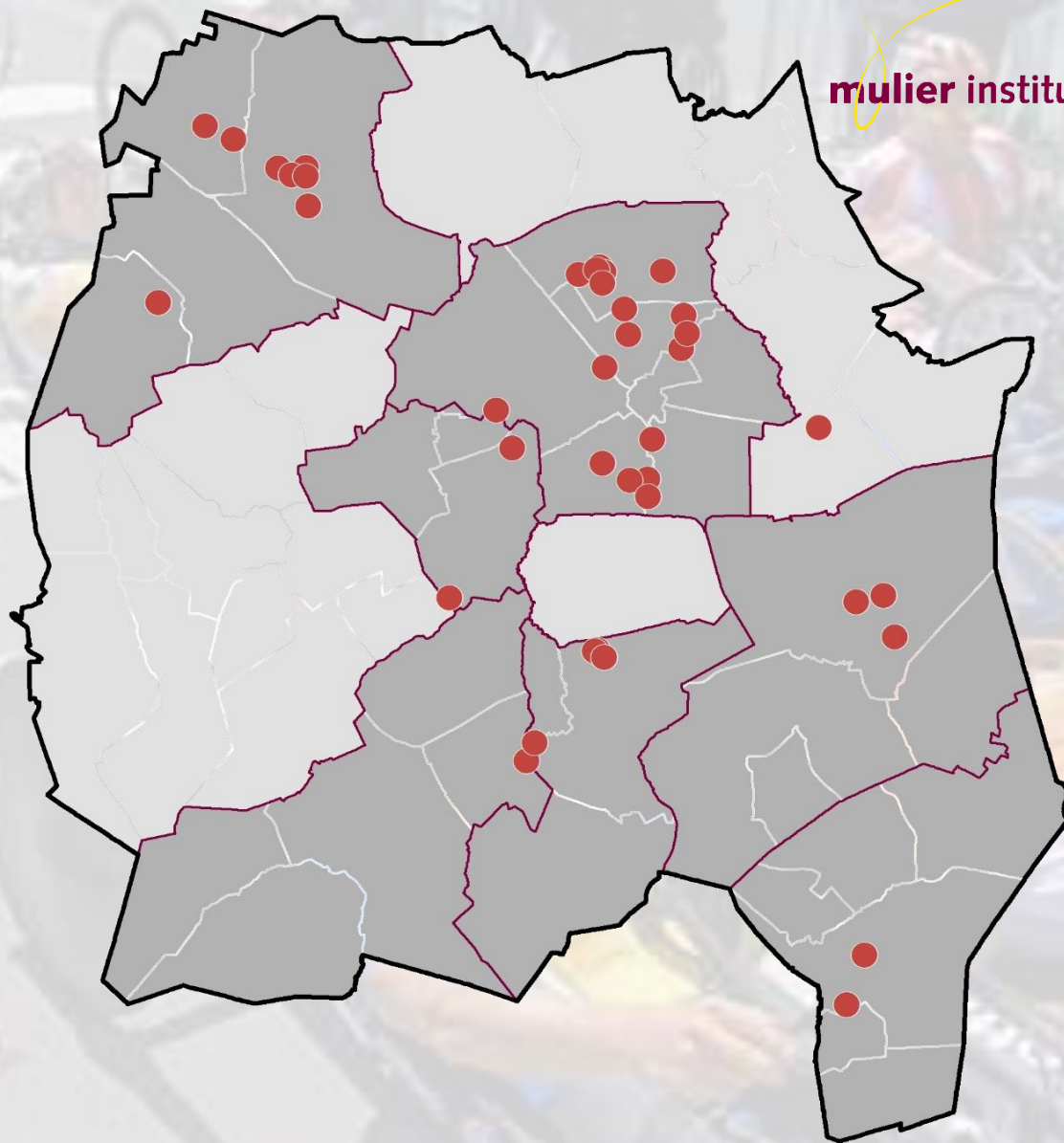

* Sommige aanbieders zitten op dezelfde locatie, deze zijn aangegeven met één symbool. Hierdoor kan het aantal aanbieders op de kaart iets lager uitvallen.

■ Sportaanbod voor mensen met een visuele beperking

Sportaanbod voor mensen met een verstandelijke beperking

- In totaal 41 sport- en beweegaanbieders in regio*

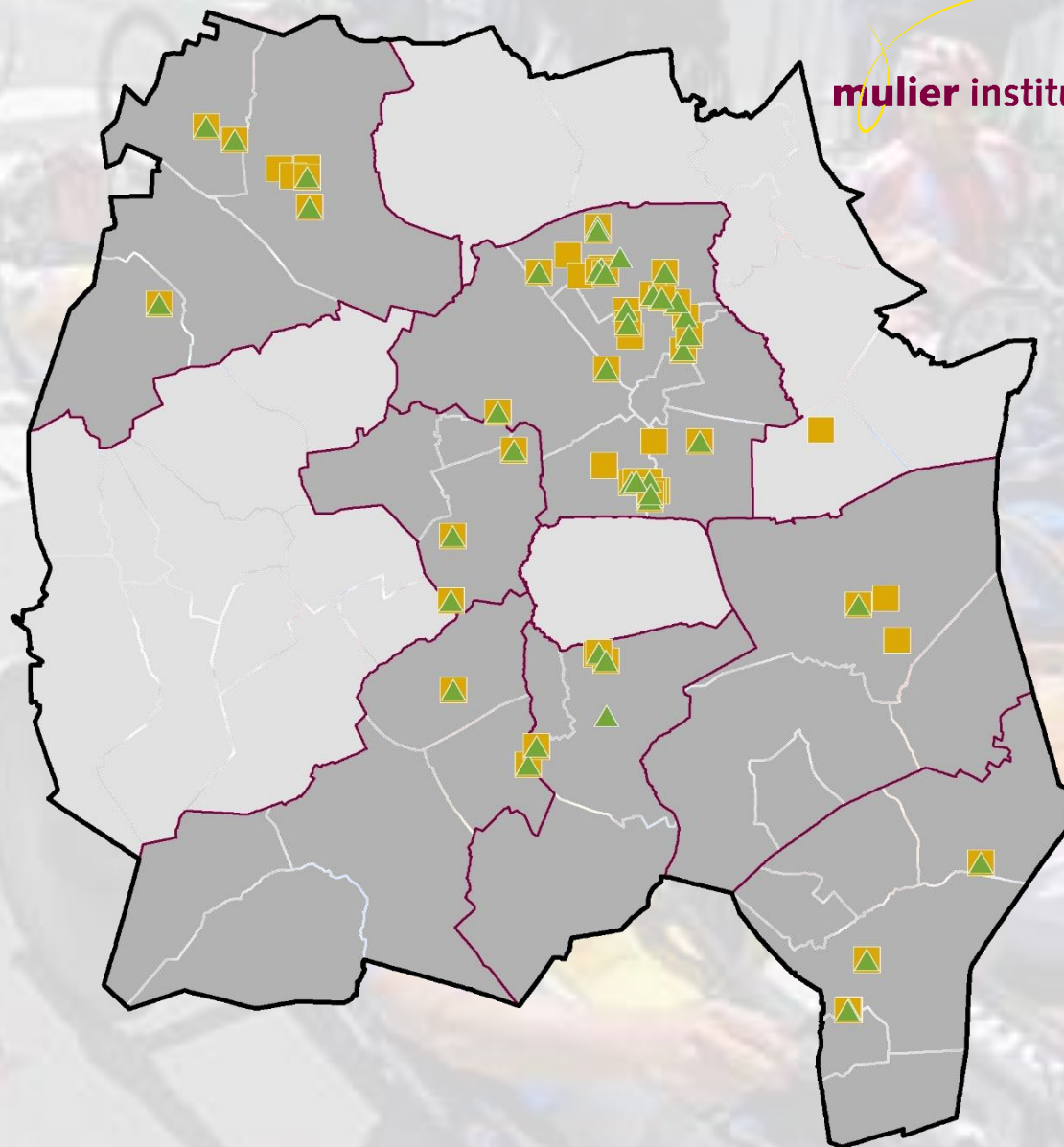

* Sommige aanbieders zitten op dezelfde locatie, deze zijn aangegeven met één symbool. Hierdoor kan het aantal aanbieders op de kaart iets lager uitvallen.

● Sportaanbod voor mensen met een verstandelijke beperking

Sportaanbod voor kinderen/jongeren met een beperking

- In totaal 42 sport- en beweegaanbieders in regio voor kinderen en 59 voor jongeren*

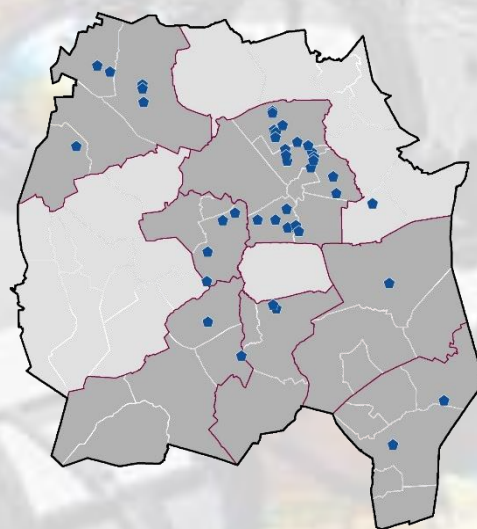
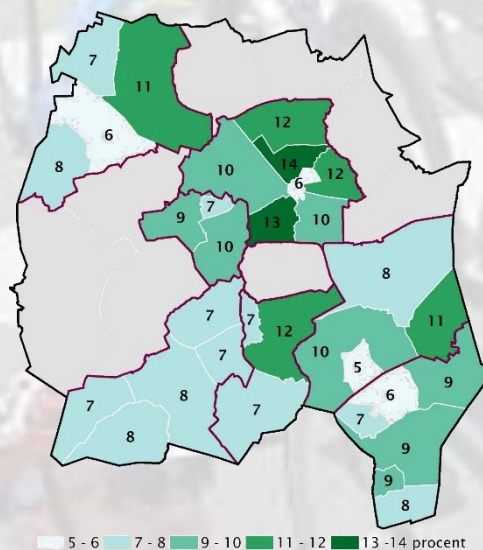
* Sommige aanbieders zitten op dezelfde locatie, deze zijn aangegeven met één symbool. Hierdoor kan het aantal aanbieders op de kaart iets lager uitvallen.

- ▲ Sportaanbod voor kinderen met een beperking
- Sportaanbod voor jongeren met een beperking

5. Conclusie

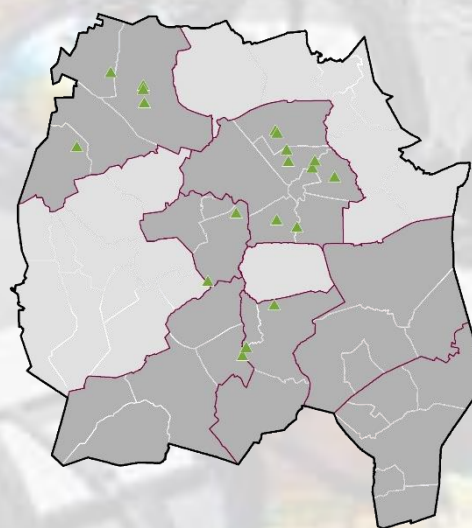
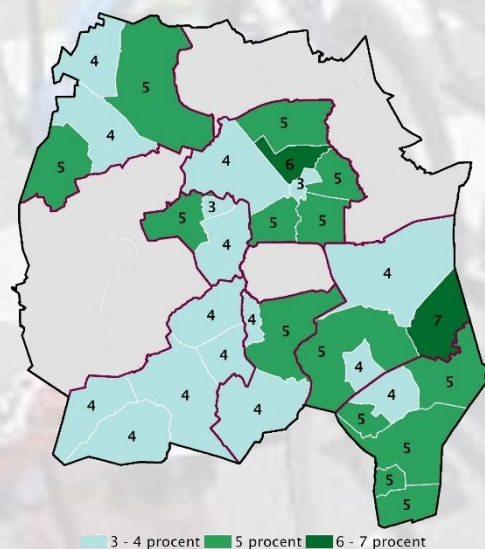
- Cijfers geven niet de achterliggende behoeften van mensen met beperking weer. Het is tevens goed om inzicht te krijgen in de behoeften en wat in het sport- en beweegaanbod mogelijk is. Zie daarvoor ook de bijlagen voor meer informatie.
- Per beperking wordt een conclusie gegeven over de vraag en het aanbod:
 - Motorische beperking
 - Gehoorbeperking
 - Gezichtsbeperking
 - Verstandelijke beperking
 - Kinderen met een beperking

Conclusie motorische beperking

- De match voor mensen met een motorische beperking is gebrekkig als het gaat om de match van het aanbod in wijken/gemeenten met veel mensen met een motorische beperking;
- Met name wijken HL2 en HL4 (in totaal 435 mensen met motorische beperking) hebben geen aanbod. Het aanbod is zeer geclusterd in gemeente Eindhoven en rondom gemeente Waalre.

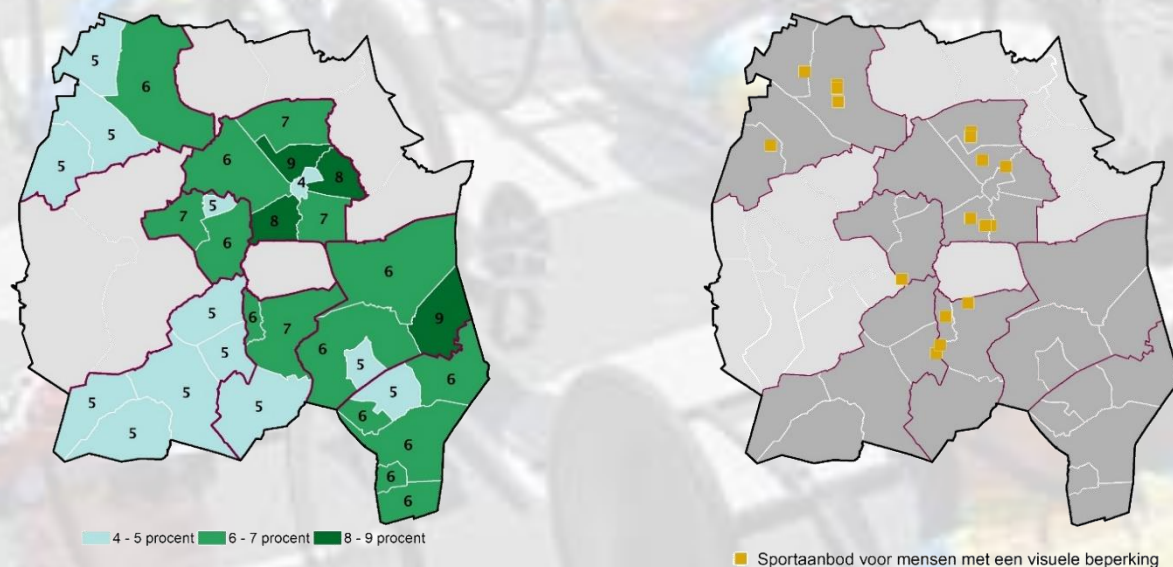
Conclusie gehoorbeperking

▲ Sportaanbod voor mensen met een auditieve beperking

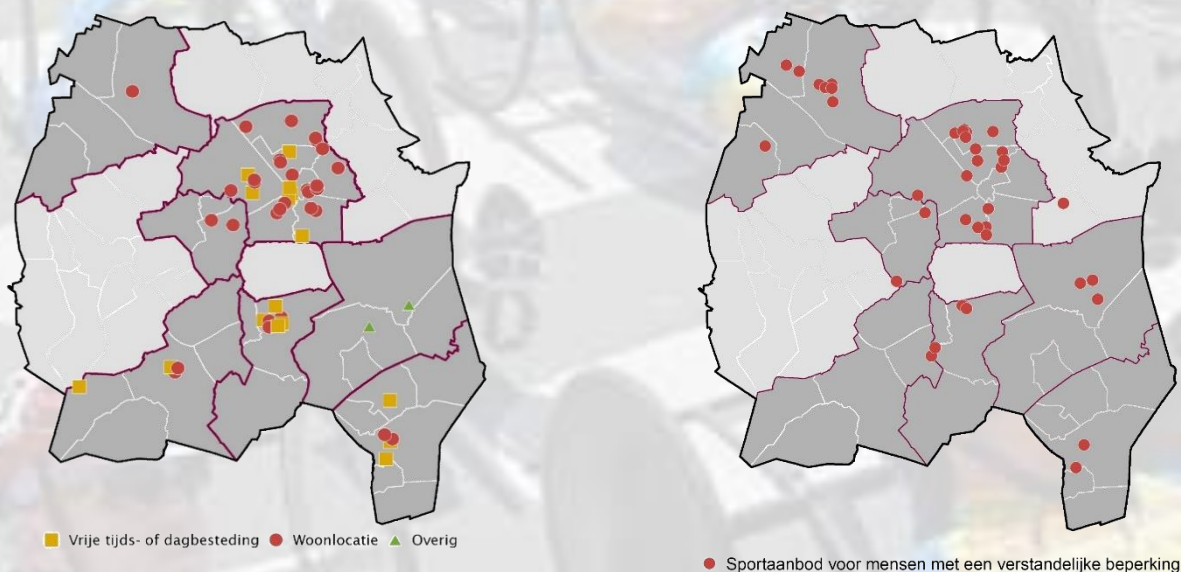
- De match voor mensen met een auditieve beperking is gebrekkig als het gaat om de match van het aanbod in wijken/gemeenten met veel mensen met een auditieve beperking;
- Met name de gemeenten Veldhoven, Heeze-Leende en Cranendonck kennen een relatief hoog percentage van mensen met een gehoorbeperking, maar bieden hiervoor (nog) geen of amper sportaanbod aan.

Conclusie gezichtsbeperking

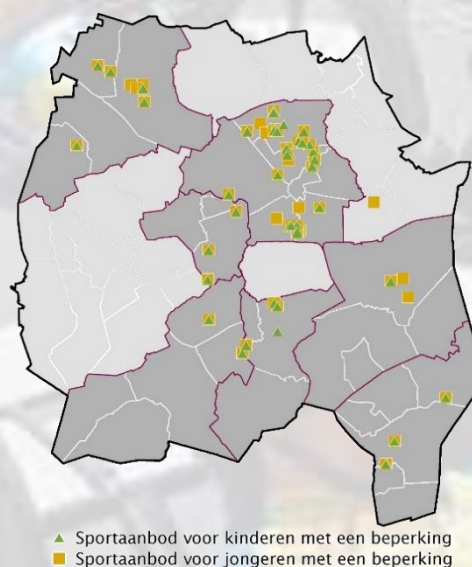
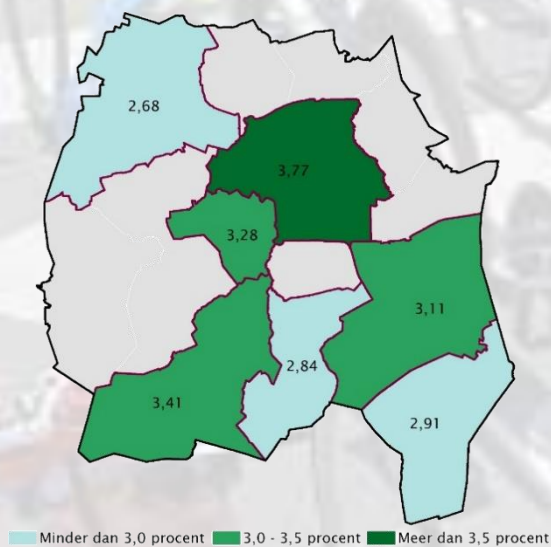
- De match voor mensen met een visuele beperking is gebrekkig als het gaat om de match van het aanbod in wijken/gemeenten met veel mensen met een visuele beperking;
- Met name de gemeenten Cranendonck en Heeze-Leende kennen een relatief hoog percentage van mensen met een gezichtsbeperking, maar bieden hiervoor (nog) geen sportaanbod aan en hebben geen aanbod in de buurt.

Conclusie verstandelijke beperking

- De match voor mensen met een verstandelijke beperking is goed als het gaat om de match van het aanbod in wijken/gemeenten met veel mensen met een verstandelijke beperking. Enkel in gemeente Bergeijk lijkt weinig sportaanbod aanwezig te zijn. Gemeente Oirschot kent juist relatief veel aanbod voor mensen met een verstandelijke beperking.
- Mensen met een lichte verstandelijke beperking of zwakbegaafdheid bevinden zich veelal niet in woonlocaties of dagbesteding. Hierover kan daarom geen uitspraak worden gedaan.

Conclusie kinderen met beperking

- De match voor kinderen met een beperking is redelijk goed als het gaat om de match van het aanbod in wijken/gemeenten met veel kinderen met een beperking. In gemeente Bergeijk (wijken B1, B2 en B3) is geen aanbod in de buurt.
- Meeste aanbod is in gebieden waar ook de meeste kinderen/jongeren wonen of te vinden zijn.

Conclusie

- De kwantiteit van sportaanbod voor visuele of auditieve beperking is zeer gering en kleiner dan voor mensen met een motorische beperking;
- Sportaanbod voor mensen met een verstandelijke beperking is vaak geclusterd rondom de vindplaatsen van deze doelgroep;
- Sportaanbod voor kinderen met een beperking is geclusterd bij de grootste vindplaatsen, maar wordt nog niet overal aangeboden;
- Vooral gemeenten Cranendonck, Heeze-Leende (vooral wijken HL2 en HL4) en Bergeijk (vooral wijken B1, B2 en B3) hebben weinig tot geen aanbod voor mensen met diverse soorten beperking. Deze doelgroep kan vaak ook niet in de omgeving voor dit aanbod terecht (moet verder reizen).

Er moet meer inzicht komen in wat daadwerkelijk wordt aangeboden aan takken van sport en soort activiteiten versus de behoeften van mensen. In kwantiteit kan voldoende aanbod zijn, maar het aanbod kan evengoed niet aansluiten bij de wensen. Andersom kan er te weinig aanbod zijn (kwantitatief), maar sluit het aanbod dat aanwezig is wel aan bij de wens. Kritische massa is nodig om aanbod te creëren, waardoor het onvermijdelijk is dat mensen met een specifieke beperking soms naar een andere wijk of gemeente voor dit aanbod moeten uitwijken.

Uitdagingen

- Aanbod is deels aanbodgestuurd (sluit dat wel aan?);
- Beperkte beeldvorming over wie mensen met een beperking zijn;
- Logistieke uitdaging: regionale organisatie (aantallen deelnemers soms gering, gemeentegrenzen vervagen);
- Weinig kennis over (echte) wensen & behoeften van mensen met een beperking;
- Grote versnippering van groepen: zo zijn kinderen gemakkelijker te bereiden, ouderen minder flexibel om 'iets nieuws' te leren, en een grote groep volwassenen met een beperking vaker niet zichtbaar;
- Aanbod wel steeds beter bekend/zichtbaar, maar wordt nog niet door iedereen gevonden;
- Meer inzicht nodig in lokale behoeften en wat al concreet wordt aangeboden.

Aanbevelingen

- Aansluiten bij vindplaatsen waar dat kan (vooral lichamelijke beperking)
- Aandacht voor groepen die (nog) niet worden bereikt. Volwassenen, lichamelijke beperking, zelfstandig wonenden; benaderwijzen verkennen (via Wmo, MEE, sociale media, huis-aan-huis, etc.)
- Sportaanbod zichtbaar maken ([Uniek Sporten.nl](http://UniekSporten.nl), site ook vindbaar maken)
- Regionale afstemming vraag en aanbod (voorkomen versnippering vraag, clustering)
- Analyse van het soort aanbod versus wat mensen al doen en welke behoeften zij (nog) hebben. Een behoeftenonderzoek kan hierbij nuttig zijn. Het Mulier Instituut ontwikkelt hiervoor een stappenplan (medio 2018 openbaar)
- Sociale omgeving informeren/betrekken, inzet buurtsportcoach
- Rol buurtsportcoach voor samenbrengen domeinen sport en zorg/welzijn
- Meer positieve aandacht voor gehandicaptensport

Sport stimuleren onder de doelgroep

- Verbeteren bekendheid lokaal aanbod
- Bundelen in regio's (vergroten 'kritische massa')
- Logistieke uitdagingen oplossen
- Informeren waarde sport (artsen/fysiotherapeuten)
- Positieve aandacht gehandicaptensport (zelfvertrouwen: Paralympische Spelen)
- Maar ook: afstemmen aanbod op behoefte doelgroep(en)

Verantwoording

- Heijden, A. von, Dool, R. van den, Lindert, C. van, & Breedveld, K. (2013). *(On)beperkt sportief 2013, Monitor sport- en bewegdeelname van mensen met een handicap*. Nieuwegein, Nederland: Arko Sports Media.
- Hollander, E.L. de, Milder, I.E., & Proper, K.I. (2015). *Beweeg- en sportgedrag van mensen met een chronische aandoening of lichamelijke handicap*. (Rapportnummer: RIVM Rapport 2015-0064).
- Hoogendoorn, M. & Hollander de, E.L. (2016). *Belemmeringen en drijfveren voor sport en bewegen bij ondervertegenwoordigde groepen*. Bilthoven: RIVM
- Schattingsmodel RIVM (Gezondheidsmonitor volwassenen 2012 van GGD'en, CBS en RIVM.
- Woittiez et al, 2015; SCP. Zie ook [factsheet](#) mensen met een verstandelijke beperking
- Kinderen in Tel, 2014 (bewerking Mulier Instituut). Zie ook [factsheet](#) kinderen met een beperking

6. Bijlagen

B1

Definitie en omvang beperking

- Definitie en omvang diverse soorten beperking
- Achtergrondinformatie over mensen met gedragsproblematiek en autisme
- Achtergrondinformatie over mensen die psychische ‘ongezond’ zijn
- Handige websites

B2

Algemene vindplaatsen

B3

Motieven en belemmeringen om te (gaan) sporten

- Motieven, belemmeringen en knelpunten
- Doelgroep betrekken, behoeften aanpassingen

B4

Sport- en beweegdeelname van mensen met een beperking

B1 Definitie en omvang beperking

Definitie soorten beperkingen volgens OECD

Indicator	Omschrijving
Horen	Grote moeite met of niet in staat zijn een gesprek te volgen met één andere persoon; of in een groep van 3 of meer personen (zo nodig met hoorapparaat).
Zien	Grote moeite met of niet in staat zijn de kleine letters in de krant te lezen; of op een afstand van 4 meter het gezicht van iemand te herkennen (zo nodig met bril of contactlenzen).
Bewegen	Grote moeite of niet in staat een voorwerp van 5 kg, bijvoorbeeld een volle boodschappentas, 10 meter te dragen; bukken en iets van de grond te pakken; of 400 meter aan een stuk te lopen zonder stil te staan (zo nodig met stok).
Functioneringsproblemen	Grote moeite met minstens een van bovengenoemde beperkingen.
ADL-beperkingen	Grote moeite met of alleen met hulp van anderen in staat zijn te gaan zitten en opstaan uit een stoel; in en uit bed stappen; en de trap op- en aflopen.

B1 Definitie en omvang beperking

Aandeel mensen met een beperking in Nederland

	Gezondheidsenquête*	Gezondheidsmonitor**
Personen met minstens 1 lichamelijke beperking	11,0	14,8
Personen met beperking in bewegen	7,1	9,6
Personen met beperking in horen	2,3	4,2
Personen met beperking in zien	3,7	5,7

*OESO, CBS Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor (2013-2015), 12-79 jaar, bewerking Mulier Instituut

**OESO, Gezondheidsmonitor CBS, RIVM en GGD'en, 2012, 19 jaar en ouder, op te halen via CBS Statline

Verschillen in bronnen

- Landelijke cijfers verschillen, waardoor bij het vergelijken van cijfers goed gelet moet worden op:
 - Het jaar van het onderzoek
 - De omvang (n) van de steekproef
 - De leeftijd (worden jongeren en/of ouderen meegenomen?)
- CBS Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor
 - Vragenlijst is middels een landelijke steekproef uitgezet en wordt jaarlijks herhaald. Ongeveer 10.000 inwoners doen mee
 - Leeftijd: 12 tot 79 jaar
- Gezondheidsmonitor CBS, RIVM en GGD'en
 - Vragenlijst is uitgezet in GGD-regio's. Wordt eens in de vier jaar gehouden (2016 is de laatste meting), ongeveer 350.000 inwoners doen mee
 - Leeftijd: 19 jaar en ouder
 - De gezondheidsmonitor is de basis voor het schattingsmodel (SMAP-data van het RIVM)

B1 Gedragsproblematiek en autisme

Externaliserend gedrag

- Externaliserend gedrag is gedrag dat naar buiten is gericht, op de omgeving. Denk hierbij aan gedragsproblematiek zoals ADHD en oppositioneel opstandig gedrag (zoals OCC en OD, centraal staan boosheid en driftig gedrag).
- Wanneer sprake is van herhalend en aanhoudend gedrag dat een negatieve invloed heeft op het functioneren binnen de maatschappij, is sprake van een gedragsstoornis.

Internaliserend gedrag

- Internaliserend gedrag is gedrag dat naar binnen is gericht, zoals een vorm van autisme of emotionele problemen (bijvoorbeeld angststoornissen).
- Autismespectrumstoornis (ASS) is een verzamelnaam voor diverse vormen van autisme. Het gaat om een stoornis die diepgaande gevolgen kan hebben, bijvoorbeeld in sociale interactie en communicatie.
- De diverse vormen van ASS lopen uiteen van moeite hebben met contact tot moeite hebben met

veranderingen. Hierdoor herhaalt iemand vaak patronen van gedrag. De diverse vormen lopen van licht autisme (PDD-NOS) tot klassiek autisme (een zware vorm). Bij klassiek autisme, dat dikwijls gepaard gaat met een lager IQ, zijn mensen veelal meer beperkt in hun sociale interacties.

Bron: [Brandsema, Van Lindert & Van den Berg \(2017\)](#)

Aandeel met gedragsproblematiek of autisme

- Gedragsproblemen:
 - 5,6% van de kinderen (0 t/m 17 jaar)
[2,2% jongens; 0,7% meisjes]
 - 2,6% van de volwassenen (18 t/m 44 jaar)
- ADHD:
 - 2,9% van de kinderen (0 t/m 17 jaar)
 - 2,1% van de volwassenen (18 t/m 44 jaar)
[1,5% mannen; 0,6% vrouwen]
- Autismespectrumstoornis: 0,7-1% van de bevolking

Bron: NEMESIS-2, Tuithof et al. (2010)

B1 Gedragsproblematiek en autisme

Sportdeelname

- Exacte cijfers over de sportdeelname van mensen met gedragsproblemen zijn niet bekend.
- Van kinderen met gedragsproblemen weten we dat zij minder sporten dan kinderen zonder gedragsproblemen. Deze sportdeelname is afhankelijk van de problematiek. Voor de één is het wellicht wel mogelijk om in reguliere groepen mee te sporten en bewegen, maar is dat voor een ander te chaotisch.
- Drie kwart (77%) van de kinderen zonder beperking sport buiten school. Onder kinderen met ADHD is dit 64 procent en kinderen met autisme 57 procent. Voor kinderen met angstproblematiek is de sportdeelname het laagst, namelijk 54 procent sport buiten school.

Bron: [Mulier Instituut, leerlingenvragenlijsten Special Heroes 2011/2012 & NSO \(2011\)](#)

- De betekenis van sport is voor elk kind met gedragsproblemen anders en kan soms ook negatieve ervaringen opleveren. Kinderen met ADHD zullen bij sport bijvoorbeeld vaker gefrustreerd zijn. Sporten is voor deze groep wel belangrijk omdat dit positief kan bijdragen aan hun gezondheid en sociale en cognitieve vaardigheden.

Vindplaatsen

- Je kunt hen het beste bereiken door bij locaties en voorzieningen aan te sluiten waar zij gebruik van maken. In het speciaal onderwijs (cluster 4), zijn kinderen met gedragsproblemen te vinden.
- Andere benaderwijzen zijn:
 - De buurtsportcoach die zich voor deze doelgroep inzet;
 - De huisarts, het sociaal wijkteam, de jeugd- of psychiatrische zorg of andere intermediairs. Deze professionals hebben dikwijls al (een deel van) de doelgroep in beeld.

- Waar je de doelgroep kan bereiken, is afhankelijk van wie je wilt benaderen, bijvoorbeeld de mate dat iemand met gedragsproblemen of ASS in de maatschappij mee kan doen.

- Zie [hier](#) een uitgebreide lijst met specifieke organisaties, instanties en voorzieningen voor deze doelgroep.

Bron: [Brandsema, Van Lindert & Van den Berg \(2017\)](#)

B1 Psychische ‘ongezondheid’

- De meeste Nederlanders voelen zich psychisch gezond (89%, 12 jaar en ouder). Onder jongeren (12-16 jaar) ligt dit iets hoger (94%) dan onder ouderen (75+ jaar, 86%). Vrouwen en lager opgeleiden hebben vaker last van een slechte psychische gezondheid.

Bron: [CBS Gezondheidsenquête](#) (2017, [CBS Statline: psychische gezondheid](#))

- De inwoners van gemeente Eindhoven hebben een relatief hogere kans op een angststoornis of depressie dan gemiddeld (resp. 52% en 44%, 19 jaar en ouder). De inwoners van gemeenten Oirschot en Heeze-Leende hebben relatief een kleiner risico op deze aandoeningen.

- Psychische ongezondheid kan zich uiten in allerlei klachten, zoals je neerslachtig voelen, stress ervaren, zenuwachtig zijn of angst hebben. Het kunnen ook psychosomatische klachten zijn, zoals hoofdpijn, vermoeidheid, duizeligheid of buikpijn. De ernst van psychische klachten kan variëren van af en toe milde klachten ervaren tot een gediagnosticeerde psychische stoornis.

Bron: [Volksgezondheidszorg.info](#)

Inwoners met een matig of hoog risico op angststoornis of depressie (19 jaar en ouder, in procenten)

Gebied	Procent
Landelijk	44
GGD-regio Brabant-zuidoost	46
Eindhoven	52
Oirschot	37
Veldhoven	42
Bergeijk	43
Valkenswaard	46
Cranendonck	43
Heeze-Leende	39

Bron: [Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2016 GGD'en, CBS en RIVM](#)

- Psychische gezondheid en psychische ongezondheid kunnen tegelijk voorkomen bij een persoon. Iemand met psychische klachten kan zich op een aantal aspecten nog altijd psychisch gezond voelen, bijvoorbeeld omdat hij of zij nog kan genieten van het leven of tevreden is met zijn of haar sociale relaties.

B1 Psychische ‘ongezondheid’

- Op basis van de Gezondheidsmonitor is door het RIVM een schattingsmodel op wijkniveau ontwikkeld. Daarmee kan op wijkniveau worden gekeken naar de psychische ongezondheid. Deze psychische ongezondheid houdt een matig tot hoog risico in op een angststoornis of depressie. Omdat het een schattingsmodel betreft, kunnen de cijfers (licht) afwijken van de cijfers van de Gezondheidsmonitor (zie vorige pagina).

Inwoners met een psychische ongezondheid naar wijk (19 jaar en ouder, in procenten)

Gemeente Heeze-Leende	Psychische ongezondheid %
Heeze	37
Leende	36
Leenderstrijp	33
Sterksel	39

Gemeente Oirschot	Psychische ongezondheid %
Oirschot	38
Spoordonk	34
Middelbeers en Westelbeers	35
Oostelbeers	35

Gemeente Valkenswaard	Psychische ongezondheid %
Valkenswaard	42
Kloosterakkers en Dommelen	39
Borkel en Schaft	34

Gemeente Veldhoven	Psychische ongezondheid %
Veldhoven	41
Noordelijk Woongebied	39
Oerle	38

Bron: [SMAP-data RIVM i.s.m. GGD'en](#); gebaseerd op de Gezondheidsmonitor volwassenen 2012 van GGD'en, CBS en RIVM

B1 Psychische ‘ongezondheid’

Inwoners met een psychische ongezondheid naar wijk (19 jaar en ouder, in procenten)

Gemeente Cranendonck	Psychische ongezondheid %
Budel	38
Schoot	39
Dorplein	37
Maarheeze	37
Soerendonk	33
Gastel	33

Gemeente Eindhoven	Psychische ongezondheid %
Centrum	49
Stratum	47
Tongelre	48
Woensel-Zuid	52
Woensel-Noord	44
Strijp	46
Gestel	48

Gemeente Bergeijk	Psychische ongezondheid %
Bergeijk	37
Weebosch	34
Luyksgestel	36
Riethoven	34
Westerhoven	35

Bron: [SMAP-data RIVM i.s.m. GGD'en](#); gebaseerd op de Gezondheidsmonitor volwassenen 2012 van GGD'en, CBS en RIVM

B1 Psychische ‘ongezondheid’

Sport- en beweegdeelname

- Mensen met een slechtere psychische gezondheid sporten en bewegen minder dan gezonde mensen.
- 51 tot 55 procent van de inwoners (19-54 jaar) met een slechtere psychische gezondheid in de GGD-regio Brabant-zuidoost voldoet aan de combinorm. Bij gezonde mensen ligt dit percentage op 56 tot 58 procent. Voor ouderen met een psychische ongezondheid (55 jaar en ouderen) ligt dit percentage in de GGD-regio op 64 tot 68 procent en voor gezonde ouderen dat voldoet aan de combinorm op 86 tot 88 procent.

Bron: [De Hollander, Milder & Proper \(2015\)](#)

Top 5 meest populaire sporten voor mensen met een slechtere psychische gezondheid

19-54 jaar	55+ jaar
Fitness	Fitness
Joggen	Zwemmen
Voetbal	Gymnastiek
Zwemmen	Joggen
Tennis	Tennis

Bron: [De Hollander, Milder & Proper \(2015\)](#)

B1 Handige websites

Let op: er is verschil tussen schattingen (SMAP-data van het RIVM) en data van bevolkingsonderzoeken (zoals de Gezondheidsenquête of Gezondheidsmonitor)

- Data over het aandeel met een lichamelijke beperking zijn beschikbaar via bevolkingsonderzoek
- Data over het aandeel met een verstandelijke beperking zijn niet beschikbaar via bevolkingsonderzoek. Daarvoor moet je (inter)nationale literatuur raadplegen en/of onderzoek doen bij het gebruik van zorgvoorzieningen.

Websites

- Algemene informatie en data (landelijk, GGD-regio, gemeente en soms op wijkniveau):
Lichamelijke beperking: volksgezondheidszorg.info/onderwerp/functioneringsproblemen;
Verstandelijke beperking: volksgezondheidszorg.info/onderwerp/verstandelijke-beperking.
- Schatting percentage inwoners met een beperking in horen, zien en/of bewegen op wijkniveau:
[Schattingsmodel RIVM \(SMAP-data\)](#)
- Percentage en aantal volwassenen (19+ jaar) met een beperking in horen, zien en/of bewegen op gemeenteniveau:
[Gezondheidsmonitor](#), ook op regionaal en [landelijk](#) niveau. Zie ook [factsheet](#) mensen met een lichamelijke beperking.
- Landelijk prevalentiecijfer voor mensen met een verstandelijke beperking:
[Woittiez et al, 2015; SCP](#). Zie ook [factsheet](#) mensen met een verstandelijke beperking.
- Schatting percentage kinderen met een beperking (excl. gedragsproblemen) op wijkniveau:
[Kinderen in Tel, 2016](#) (bewerking Mulier Instituut). Zie ook [factsheet](#) kinderen met een beperking.

B2 Algemene vindplaatsen

Mensen met een beperking kunnen het beste worden bereikt door aan te stuiten bij vindplaatsen of voorzieningen waar zij gebruik van maken. Hieronder volgt een opsomming van instellingen en voorzieningen (deze lijst is niet uitputtend). Voor alle vormen van een beperking geldt dat deze personen via [patiëntverenigingen](#) ook goed te vinden zijn.

Mensen met een lichamelijke beperking:

- Instellingen, zoals dagverblijven en dagbesteding. Klik [hier](#) voor een overzicht;
- [Oefentherapiepraktijken](#) om o.a. met therapie klachten te verminderen;
- [Revalidatiecentra](#) bij o.a. orthopedische of chirurgische aandoeningen;
- [Leden van Revalidatie Nederland](#);
- Woonvoorzieningen voor mensen die o.a. problemen ervaren van hun beperking. Klik [hier](#) en/of [hier](#);
- [Sportloketten](#) als verbindende schakel tussen de zorg- en sportsector;
- [Verpleeg- en verzorgingshuizen](#), wanneer mensen met hun beperking niet meer zelfstandig kunnen wonen.

Mensen met een verstandelijke beperking:

- [Instellingen voor verstandelijk beperken](#);
- [Logeerhuizen waar verstandelijk beperkten](#) in vakanties kunnen verblijven;
- [Speciale woonvoorzieningen](#) waar mensen zorg kunnen krijgen als zij o.a. niet meer zelfstandig kunnen wonen;
- [GGZ-instellingen](#), bijvoorbeeld PsyQ behandelingen;
- [Verpleeg- en verzorgingshuizen](#), voor bijvoorbeeld ouderen met een verstandelijke beperking.

Kinderen met een beperking:

- Het [speciaal onderwijs](#) voor kinderen;
- De [jeugdgezondheidszorg](#), zoals Yinio;
- De [jeugdzorg](#), zoals Jutzt, helpt gezinnen als de ontwikkeling van het kind in het geding komt.

B3 Motieven en belemmeringen

Redenen om te sporten volgens mensen met een motorische beperking

Reden	Percentage
Gezondheid/fit worden	85
Sterker worden	49
Plezier/ontspanning	47
Gezelligheid	31
Afvallen	21
Zelfvertrouwen	12
Energie kwijtraken	9
Iets (nieuws) leren	4
Aan wedstrijden meedoen	2

Bron: [Von Heijden et al. \(2013\)](#)

Redenen om niet te sporten volgens mensen met een motorische beperking

Reden	Percentage
Gezondheid laat sport niet toe	65
Te weinig energie voor	54
Geen behoefte aan	23
Diverse aspecten organisatie	22
Sociale omgeving negatief (divers)	18
Diverse aspecten aanbod	13

Bron: [Von Heijden et al. \(2013\)](#)

B3 Knelpunten en belemmeringen

Knelpunten bij sporten volgens mensen met een motorische beperking

Knelpunten	Percentage
Geen knelpunten	35
Persoonlijke factoren (divers)	45
Diverse aspecten organisatie	33
Diverse aspecten aanbod	17
Sociale omgeving negatief (divers)	3

Bron: [Von Heijden et al. \(2013\)](#)

Belemmeringen voor lichamelijke beperking

- Vermoeidheid, pijn en angst;
- Gebrek aan mogelijkheden en faciliteiten;
- Te hoge kosten;
- Onbekend met sportaanbod/te weinig informatie.

Bron: [De Hollander, Milder & Proper \(2015\)](#)

Belemmeringen voor verstandelijke beperking

- Vaak sterk afhankelijk van begeleiding
Bron: Hoogendoorn & De Hollander, 2016
- Bij sport en bewegen vaak gebrek aan assistentie en kennis van doelgroep
Bron: [De Hollander, Milder & Proper \(2015\)](#)
- Woonlocaties vaak problemen met personeel, vervoer, geld en tijd
Bron: [Von Heijden et al. \(2013\)](#)

Belemmeringen voor kinderen met beperking

- Vaak geen zin/tijd om te sporten, onbekend met mogelijkheden, negatieve ervaringen met sport;
- Sportmogelijkheden in regio ongeschikt, onvoldoende begeleiding, onvoldoende vervoer of hulpmiddelen.
Bron: [Von Heijden et al. \(2013\)](#)

B3 Doelgroep erbij betrekken

Vragen:

- Welke activiteit
- Met wie (qua leeftijd/beperking)
- Aanpassingen
- Voorkeur kenmerken mededeelnemers
- Voorkeur (sociaal) verband
- Welk moment
- Waar
- Op welk niveau
- Doen van vrijwilligerswerk
- Kosten activiteit
- Kosten benodigdheden
- Begeleiding
- Gewenning bij start
- Verwachting eigen effectiviteit

Hieruit volgt de 'ideale' beweeg- of sportactiviteit. Iemand zoekt bijvoorbeeld naar een nieuwe sportvorm, andere organisatievorm, laagdrempelig aanbod, een leuke bezigheid, etc. Zie ook de toolbox Behoeftenonderzoek Gehandicaptensport die het Mulier Instituut medio 2018 uitbrengt.

Tips voor buurtsportcoaches

- Aansluiting bij vindplaatsen en samenwerkingspartners die in contact staan met doelgroep
- Vraaggericht, vanuit (individuele) vraag cliënt
- Verlaagt drempels door contact tussen vindplaats en sportvereniging
- Geeft informatie over sportmogelijkheden
- Gaat mee met de cliënt, één-op-éénbegeleiding
- Organiseert activiteiten voor school/instelling
- Verbindt partners
- Zet erkende interventies in
- Schoolt vrijwilligers, zet vrijwilligersnetwerken op
- Staat ook zelf voor de groep

Bron: [Evaluatie Buurtsportcoaches, Mulier Instituut, 2017](#)

B3 Behoeften aanpassingen

	Motorische beperking N=228	Chronische aandoening N=289
Geen aanpassingen nodig	50	60
Een begeleider die mijn (on)mogelijkheden kent (o.a. vanwege beperking/aandoening)	36	27
De toegankelijkheid van de sportvoorziening	6	2
Aanpassing accommodatie (o.a. doucheruimten/sporthulpmiddelen, accommodatie zelf)	3	2
Aangepaste groepsgrootte	3	3
Speciaal vervoer (o.a. vanwege beperking/aandoening)	3	1
Hulp bij aan- en uitkleden/douchen	2	3
Sporten met andere mensen met een beperking/aandoening	7	7
Niet alleen met mensen met een beperking/aandoening sporten	4	3
Wil vooral met mensen zonder beperking/aandoening sporten	4	4

Bron: Nationaal Sportonderzoek, mei 2017, Mulier Instituut
Onderdeel van vragenlijst naar behoeften aan sport en bewegen, bevolking

B4 Sport- en beweegdeelname

Aandeel inwoners dat sport en beweegt in GGD-regio Brabant-zuidoost (19+ jaar, in procenten)

Indicator	Landelijk	Motorische beperking	Chronische aandoening	Gezonde mensen
Beweegnorm	38,9	37,8	60,9	60,3
Beweegnorm 19-54 jaar		37	51,8	53,5
Beweegnorm 55+		37,7	70,6	84
Wekelijkse sporters	24,9	25,1	49,8	66,6
Wekelijkse sporters 19-54 jaar		33,2	57,3	69,1
Wekelijkse sporters 55+		21,9	41,5	58

Bron: [Gezondheidsmonitor Volwassenen 2012, GGD'en, CBS en RIVM](#)

Waar en hoe wordt gesport?

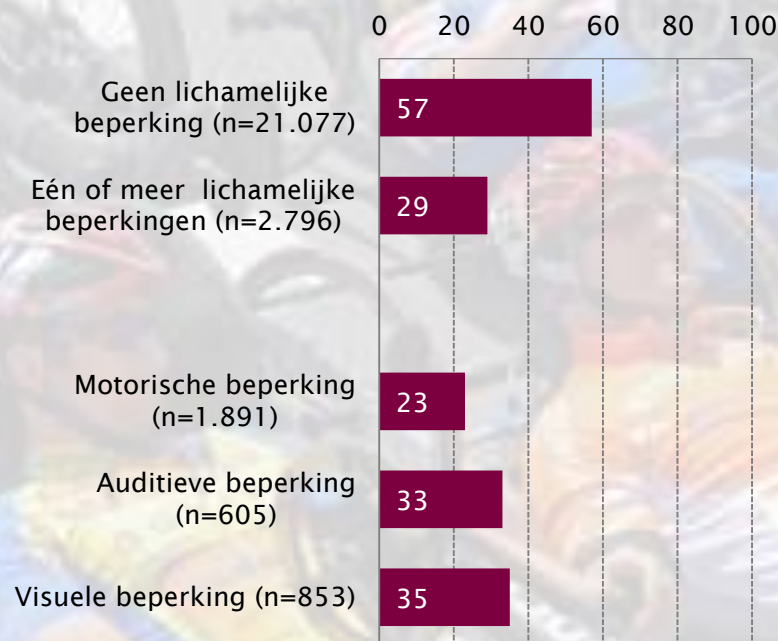
- Georganiseerde sport
 - Sportvereniging (in reguliere groep; aparte groep; categorale vereniging; veelal aanbod gestuurd)
 - Fitness/commercieel (meer gericht op behoeften 'klanten')
- Ongeorganiseerde sport (alleen/thuis; met vrienden/kennissen)
- Zorginstellingen (via revalidatie/medisch/therapeutisch; op herstel/participatie gericht)
- Werk (op/door werk georganiseerd)
- Scholen (Special Heroes, vanuit bewegingsonderwijs of schoolsport(vereniging))

B4 Sportdeelname

- Sport- en beweegdeelname van mensen met een beperking loopt nog sterk achter op mensen zonder een beperking;
- Zie ook de factsheets ‘Sport en bewegen voor mensen met een beperking’ ([lichamelijk](#) en [verstandelijk](#), maar ook het hebben van een [chronische aandoening](#), [niet-aangeboren hersenletsel](#), [gedragsproblemen en/of autisme](#) en [kinderen met een beperking](#)).
- Sport en bewegen leidt tot positieve gezondheidseffecten, ter preventie van meerdere aandoeningen en een goede invloed op de sociale contacten, participatie en het welzijn van mensen met een (lichamelijke) beperking (De Hollander et al., 2015)
- Mensen met een lichamelijke beperking zijn minder vaak lid van een sportvereniging (12-79 jaar)
 - 41 procent van de ‘wekelijkse’ sporters met alleen een lichamelijke beperking is lid van een sportvereniging;
 - 39 procent van de ‘wekelijkse’ sporters met een fysieke beperking én een chronische aandoening is lid van een sportvereniging;
 - Van de ‘wekelijkse’ sporters zonder lichamelijke beperking of chronische aandoening is 47 procent lid van een sportvereniging.

Bron: [SCP/CBS, VTO'2012; VTO'2014](#)
 Zie ook [volksgezondheidszorg.info](#)

Wekelijkse sportdeelname (12-79 jaar) naar lichamelijke beperking (in procenten)

Bron: [Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor, CBS i.s.m. RIVM, 2013-2015, bewerking Mulier Instituut](#)

B4 Sportdeelname

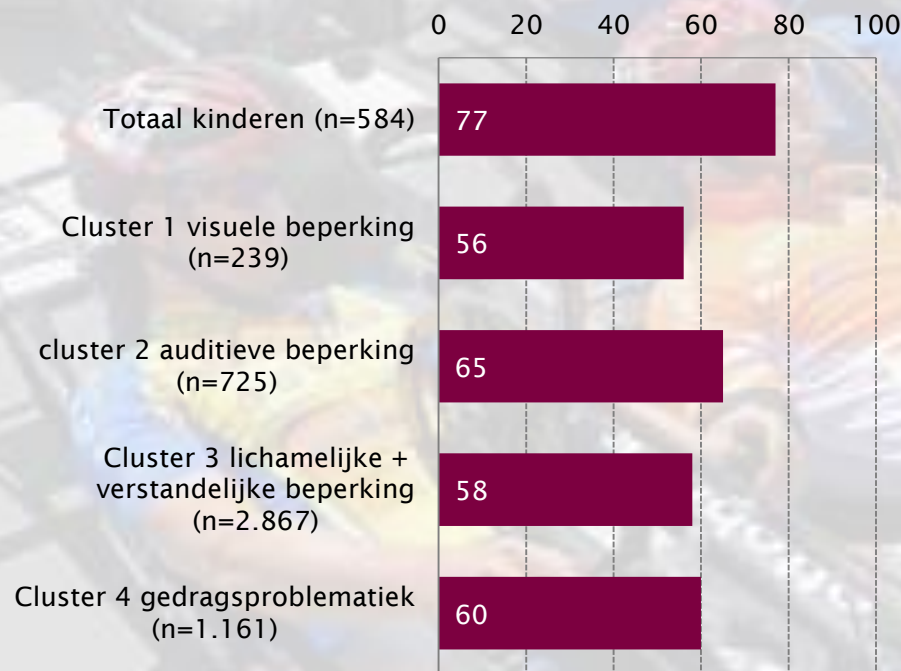
Sportdeelname voor mensen met een verstandelijke beperking:

- **36 procent** van de sporters is lid van een sportvereniging (lager dan bij sporters zonder beperking)
- **44 procent** is lid van een reguliere sportvereniging met aparte groepen
- **42 procent** is lid van sportvereniging speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking
- **14 procent** is bij een reguliere verenigingen aangesloten zonder aparte groepen

Bron: Monitor Onbeperkt Sportief, op basis van Panel Samen Leven (2013). Ingevuld door vertegenwoordigers van mensen met licht tot matig verstandelijke beperking (16+ jaar)

Sportdeelname voor kinderen met een beperking

Sportdeelname buiten school (tenminste 12x per jaar), naar type onderwijs, leerlingen speciaal onderwijs* en kinderen bevolking totaal ** (in procenten)

Bron: *Mulier Instituut (leerlingen vragenlijsten Special Heroes 2011/2012)

**Mulier Instituut (Nationaal Sportonderzoek, 2011)